

Тема 3: Поняття валютних цінностей та операцій з ними.

3.1.Рахунки в банках в іноземній валюті

3.2.Порядок визначення курсових різниць та їх відображення в обліку

3.3.Облік купівлі іноземної валюти

3.4.Облік продажу іноземної валюти

3.1. Рахунки в банках в іноземній валюті

Для здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємства відкривають валютні рахунки в уповноважених банках на території України, що мають ліцензію НБУ на проведення валютних операцій.

Банківські рахунки в іноземній валюті поділяються на поточні та депозитні.

Поточний рахунок в іноземній валюті відкривається підприємством для проведення розрахунків згідно з чинним законодавством України в безготівковій і готівковій іноземній валюті при здійсненні поточних операцій, для погашення заборгованості по кредитах в іноземній валюті.

Для відкриття поточного рахунка в іноземній валюті підприємство надає банку такі документи:

- заяву на відкриття рахунка встановленого зразка;
- копію свідоцтва про державну реєстрацію в органі виконавчої влади, в іншому органі, уповноваженому здійснювати державну реєстрацію; копія має бути засвідчена нотаріально або органом, який видав свідоцтво про державну реєстрацію;
- копію зареєстрованого статуту (положення), засвідчену нотаріально або органом, який реєструє;
- копію документа, який підтверджує взяття підприємства на податковий облік; копія має бути завірена податковим органом, нотаріально або уповноваженим представником банку;
- картку зі зразками підписів осіб, яким відповідно до чинного

законодавства або установчих документів підприємства надано право розпорядження рахунком і підписання розрахункових документів; картка має бути завірена нотаріально;

- довідку про реєстрацію в органах Пенсійного фонду України;

- копію довідки про внесення підприємства до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, засвідчену нотаріально або органом, який видав довідку, або уповноваженим працівником банку;

- копію страхового свідоцтва, яке підтверджує реєстрацію у Фонді соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та від професійних захворювань як платника соціальних страхових внесків; копія має бути засвідчена нотаріально або органом, який видав страхове свідоцтво, або уповноваженим працівником банку.

Якщо поточний рахунок в іноземній валюті відкривається в тому ж банку, де відкрито поточний рахунок у національній валюті, то до банку подаються два документи:

- заява про відкриття рахунка;

- картка із зразками підписів і відбитками печатки.

Підприємства, які здійснюють господарську діяльність за кордоном, мають право відкривати рахунки в іноземних банках. Відкриття рахунка в іноземному банку за кордоном і здійснення операцій за цим рахунком вимагає попереднього дозволу Національного банку України. Підприємство повинно подавати звітність про залишки коштів на таких рахунках у терміни, встановлені НБУ. Усі надходження в іноземній валюті на валютні рахунки резидентів за кордоном підлягають зарахуванню на валютні рахунки резидентів в українських банках.

Депозитні (вкладні) рахунки в іноземній валюті відкриваються уповноваженим банком для резидентів і нерезидентів на підставі укладеного депозитного договору між власником рахунка та банком згідно з порядком, установленим інструкцією для відкриття вкладних (депозитних) рахунків в іноземній валюті.

Переказ іноземної валюти за кордон оформляється платіжними

документами англійською мовою у двох примірниках: один для банку, другий для власника рахунка.

Періодично, в міру здійснення валютних операцій, підприємство отримує виписки банку. До виписок банку по кожному окремому валютному рахунку додаються розрахунково-платіжні документи, які отримані від інших підприємств та організацій, виписані власником рахунка або банком. Записи у виписках відображаються в іноземній валюті, а також у гривневому еквіваленті, перерахунок якого здійснюється за курсом Національного банку України на дату здійснення операцій.

Для обліку іноземної валюти на рахунках у банку План рахунків передбачає субрахунки: 312 "Поточні рахунки в іноземній валюті", 314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті". Облік ведеться за кожною валютою окремо. Тому відкривають

субрахунки другого порядку для кожного виду іноземної валюти, наприклад, 312.1 "Поточний рахунок у доларах США"; 312.2 "Поточний рахунок в євро". На субрахунку 312 "Поточні рахунки в іноземній валюті" обліковують надходження та витрачання коштів у результаті поточних торгових і неторгових операцій. На субрахунку 314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті" обліковують кошти по депозитних, транзитних та інших рахунках, які не належать до поточних. Записи за субрахунками 312, 314 здійснюються на підставі виписок банків і розрахунково-платіжних документів, за якими одержано або сплачено суми в іноземних валютах. На дебеті субрахунків 312, 314 відображаються надходження іноземної валюти, а за кредитом - перерахування за кордон сум для оплати товарів, погашення заборгованості і отримання готівки в касу.

3.2. Порядок визначення курсових різниць та їх відображення в обліку

Одним з основних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності є принцип єдиного грошового вимірювання. Суть його полягає в тому,

що вимірювання й узагальнення всіх господарських операцій підприємства у фінансовій звітності відображаються в єдиній грошовій одиниці - гривні. Операції в іноземній валюті відображаються в іноземній та національній грошових одиницях. Іноземна валюта перераховується у національну грошову одиницю - гривню із застосуванням валютного курсу на дату здійснення операції.

Національний банк встановлює офіційний курс гривні до іноземної валюти без зобов'язання здійснювати за ним операції з купівлі-продажу іноземної валюти.

Комерційний курс іноземної валюти складається в результаті торгів валютою на міжбанківському валютному ринку України. Встановлення валютного курсу на міжбанківському валютному ринку називається котируванням валют.

Офіційний курс української гривні до іноземної валюти використовується в усіх безготівкових операціях: при купівлі-продажу іноземної валюти; у бухгалтерському обліку всіх операцій, здійснених в іноземній валюті в розрахунках з бюджетом, з митницею; при ціноутворенні, складанні оперативної, фінансової, статистичної звітності.

Якщо на дату балансу або на дату здійснення розрахунків валютний курс змінився, виникають курсові різниці.

Курсова різниця - це різниця між оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти при різних валютних курсах

Курсові різниці визначаються тільки за монетарними статтями.

Монетарні статті - це статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи та зобов'язання, які будуть отримані або оплачені у фіксованій (визначеній) сумі грошей або їх еквівалентів

До монетарних активів належать гроші та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, послуги), за договорами за умови, що ця заборгованість погашатиметься, а також інша дебіторська заборгованість, яка передбачає її погашення грошовими коштами.

Монетарні пасиви - це кредиторська заборгованість постачальникам, організаціям, особам, яка буде погашатися грошовими коштами.

Немонетарні статті - це статті, відмінні від монетарних

До немонетарних статей належать запаси, основні засоби, нематеріальні активи, малоцінні швидкозношувані предмети, бартерні операції, а також заборгованість, яка виникла внаслідок отримання (перерахування) авансів і буде погашатися одержанням (поставкою) продукції, товарів тощо.

Згідно з П(С)БО 21 "Вплив змін валютних курсів", визначення курсових різниць за монетарними статтями в іноземній валюті проводиться на дату балансу та на дату здійснення розрахунків.

Залежно від діяльності, в ході якої виникають курсові різниці, вони поділяються на операційні та неопераційні.

Операційна курсова різниця виникає з активами та зобов'язаннями підприємства, - пов'язаними з операційною діяльністю. Неопераційна курсова різниця виникає з активами та зобов'язаннями підприємства, пов'язаними з інвестиційною та фінансовою діяльністю.

Курсова різниця визначається за формулою:

$$P_k = C_m(K_j - K_{j-1}),$$

де P_k - курсова різниця;

C_m - сума монетарної статті в іноземній валюті;

K_j - валютний курс на дату оцінки монетарної статті;

K_{j-1} - валютний курс на дату первинної оцінки монетарної статті.

Операційні курсові різниці визначаються:

- за залишком валютних коштів у банку або в касі підприємства на дату балансу;
- за дебіторською заборгованістю з реалізованих оборотних активів (крім фінансових інвестицій), що підлягає одержанню іноземної валюти;
- за кредиторською-заборгованістю з придбаних оборотних активів (крім фінансових інвестицій), що підлягає сплаті в іноземній валюті;
- за дебіторською заборгованістю з операційної оренди, що підлягає одер-

жанню в іноземній валюті;

- за кредиторською заборгованістю з операційної оренди, що підлягає сплаті в іноземній валюті.

Неопераційні курсові різниці визначаються:

- за кредитами в іноземній валюті;

- за відсотками, нарахованими з таких кредитів;

- за дебіторською заборгованістю з реалізованих необоротних активів і фінансових інвестицій, які підлягають одержанню в іноземній валюті;

- за кредиторською заборгованістю з придбання необоротних активів і фінансових інвестицій, які підлягають сплаті в іноземній валюті;

- за дебіторською заборгованістю з фінансової оренди, яка підлягає одержанню в іноземній валюті;

- за кредиторською заборгованістю з фінансової оренди, яка підлягає сплаті в іноземній валюті.

Відповідно до цього можна виділити чотири періоди, за які здійснюється перерахунок заборгованості в іноземній валюті для визначення курсових різниць. Це періоди між датами:

- відображення операцій у бухгалтерському обліку та фактичного здійснення

розрахунків;

- відображення операцій у бухгалтерському обліку та складання фінансової звітності за звітний період;

- складання фінансової звітності за попередній звітний період та фактичного

здійснення розрахунку;

- складання фінансової звітності за попередній звітний період та складання фінансової звітності за звітний період.

Для відображення в обліку курсових різниць передбачені такі бухгалтерські рахунки:

714 "Дохід від операційної курсової різниці";

- 744 "Дохід від неопераційної курсової різниці";
 945 "Витрати від операційної курсової різниці";
 974 "Витрати від неопераційної курсової різниці".

Курсова різниця по монетарних статтях балансу в бухгалтерському обліку наведена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1. Відображення курсових різниць по монетарних статтях на дату балансу

Характер різниці	Причини виникнення та порядок визначення	Кореспонденція рахунків	
		дебет	кред
1	2	3	4
I. По грошовим коштам в іноземній валюті			
Позитивна курсова різниця	Перерахунок балансової вартості на дату балансу. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату балансу, та курсом НБУ за наявною валютою на балансі	302,312, 314,334	714
1	2	3	4
Негативна курсова різниця	Перерахунок балансової вартості на дату балансу. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату балансу, та курсом НБУ за наявною валютою на балансі	945	302,312, 314,334
II. По дебіторській заборгованості			
Позитивна	Перерахунок дебіторської заборгованості на		

курсова різниця	<p>дату балансу. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату балансу, та курсом НБУ, за яким числиться заборгованість на балансі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - операційної діяльності - неопераційної діяльності 	362 362	714 744
Негативна курсова різниця	<p>Перерахунок балансової вартості заборгованості на дату балансу. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату балансу, та курсом НБУ, за яким числиться заборгованість на балансі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - операційної діяльності - неопераційної діяльності 	945 974	362 362

1	2	3	4
III. По кредиторській заборгованості			
Позитив-на курсова різниця	<p>Перерахунок балансової вартості заборгованості на дату балансу. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату балансу, та курсом НБУ, за яким заборгованість числиться на балансі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - операційної діяльності - неопераційної діяльності 	945 974	632 632
Негативна курсова різниця	<p>Перерахунок балансової вартості заборгованості на дату балансу.. Визначається як різниця між курсом НБУ, встановленим на дату здійснення розрахунків, і курсом НБУ, за яким числиться заборгованість на балансі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - операційної діяльності - не операційної діяльності 	632 632	714 744

3.3. Облік купівлі іноземної валюти

При здійсненні зовнішньоекономічної діяльності підприємства можуть купувати іноземну валюту для виконання своїх зобов'язань. Купівля іноземної валюти здійснюється виключно на Міжбанківському валютному ринку України через уповноважені банки, які купують іноземну валюту за дорученням клієнтів з метою її перерахування за межі України згідно з чинним законодавством України.

Суб'єкти підприємницької діяльності можуть купувати валюту на Міжбанківському валютному ринку з метою:

- забезпечення виконання зобов'язань перед нерезидентами з імпорту товару;
- покриття витрат на службові відрядження за кордон;
- попередньої оплати за продукцію, товари, роботи та послуги;
- оплати за переробку давальницької сировини, капітальне будівництво, надання туристичних і страхових послуг, участі в семінарах;
- погашення кредитів в іноземній валюті;
- переказу за кордон пенсій, стипендій, аліментів;
- репатріації капіталу інвестора або дивідендів;
- для інших цілей, передбачених чинним законодавством.

Відповідно до постанови правління НБУ № 127 від 18.03.1999 р., п. 2.3. Правил здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України для купівлі іноземної валюти на МВРУ при розрахунках з нерезидентами з торгових операцій подаються такі документи:

- договір з нерезидентами, оформлений відповідно до вимог чинного законодавства України, або інший документ, який згідно з чинним законодавством України має силу договору;
- вантажна митна декларація, якщо товар увезений на територію України;
- акт приймання-передавання або інший документ, який свідчить про надання послуг, виконання робіт, імпорт прав інтелектуальної власності;

- документи, передбачені для документарної форми розрахунків (акредитив, інкасо), вексельної форми розрахунків (вексель, яким резидент-імпортер оформив заборгованість перед нерезидентом за зовнішньоторговельним договором).

Купівля іноземної валюти з метою оплати вексяля, яким резидент-імпортер оформив заборгованість перед нерезидентом за зовнішньоторговельним договором, дозволяється лише в разі пред'явлення резидентом вантажної митної декларації, яка підтверджує поставку продукції в Україну, або документа, який згідно з умовами зовнішньоторговельного договору засвідчує виконання нерезидентом робіт, отримання послуг;

- довідка державної податкової інспекції, в якій резидент зареєстрований як платник податків, із зазначенням суми іноземної валюти, яку він купує за зовнішньоекономічним договором, та інформація про поточний валютний рахунок в іноземній валюті.

Підставою для купівлі валюти на міжбанківському валютному ринку при здійсненні неторговельних операцій є такі документи: Заявки з розрахунком витрат:

- на відрядження за кордон;

- на експлуатаційні витрати транспортних засобів, які виконують рейси за кордон.

Документи, які мають силу договору та можуть використовуватися контрагентами-нерезидентами згідно з міжнародною практикою:

- для оплати участі в міжнародних виставках, конгресах, симпозіумах, конференціях та інших міжнародних зустрічах;

- для оплати за навчання, лікування, патентування;

- для сплати обов'язкових платежів, установлених законодавством іноземних держав;

- для відшкодування витрат судових, арбітражних, нотаріальних, правоохоронних органів іноземних держав.

- трудові договори (контракти) з нерезидентами;

- виконавчі документи, видані на виконання рішень, передбачених статтею 3 Закону України "Про виконавче виробництво";

- угоди між пенсійними фондами про переказ за межі України пенсій в іноземній валюті;

- угоди між поштовими адміністраціями про сплату за межі України поштових переказів;

- договори про отримання резидентами благодійної допомоги від нерезидентів.

Якщо вони передбачають повернення благодійної допомоги в розмірі невикористаного залишку або в разі нецільового використання цієї допомоги за умови, що кошти, які надійшли в Україну як благодійна допомога, були повністю продані на міжбанківському валютному ринку;

- договір про інвестиційну діяльність, у тому числі про інвестиційну діяльність без створення юридичної особи, документи про фактичне внесення інвестицій, що свідчать про правомірність переказу за кордон прибутку (доходу), отриманого нерезидентом на законних підставах в Україні;

- копія декларації про прибуток підприємства з відміткою державної податкової адміністрації про її приймання;

- копія податкового звіту про результати спільної діяльності на підприємстві України без створення юридичної особи та копія декларації про прибуток з відміткою ДПА про їх приймання.

Для купівлі іноземної валюти підприємство подає відповідну заяву.

Після подання заяви підприємство перераховує еквівалент у національній валюті в банк за аукціонним курсом попередніх торгів. Одночасно з перерахуванням гривні на купівлю іноземної валюти виписуються платіжні доручення на сплату комісійної винагороди банку та збору до Пенсійного фонду України 1 % від суми в гривнях, витрачених на купівлю валюти, без урахування комісійної винагороди банку.

При придбанні та використанні купленої іноземної валюти виконуються такі вимоги НБУ:

- придбана та зарахована на валютний рахунок іноземна валюта має бути використана протягом п'яти банківських днів;

- якщо після оплати придбана іноземна валюта залишилася невикористаною, то цей залишок має бути проданий на найближчих біржових торгах на МВРУ.

При продажу невикористаної іноземної валюти може виникнути курсова різниця.

Позитивна курсова різниця направляється до Державного бюджету.

Негативна списується на витрати діяльності та відноситься на рахунок 949 «Інші витрати операційної діяльності».

У таблиці 3.2. показано відображення в бухгалтерському обліку операції з придбання іноземної валюти на такому прикладі.

Підприємство подало заяву до уповноваженого банку на придбання 5000 доларів США за комерційним курсом попередніх торгів 5,08 грн за 1 дол. США.

Для цього було перераховано до банку на купівлю валюти 25400 грн, (комісійна винагорода банку 2%, збір до Пенсійного фонду України 1%, курс НБУ на дату зарахування іноземної валюти 5,05 грн за 1 дол. США).

У разі, якщо курс НБУ на дату зарахування іноземної валюти відрізняється від комерційного курсу продажу, то позитивна курсова різниця відображається у складі інших операційних доходів на рахунку 719 "Дохід від іншої операційної діяльності"ю.

Негативна - у складі витрат підприємства на рахунку 949 "Інші операційні витрати".

Таблиця 3.2 Журнал реєстрації господарських операцій з придбання іноземної валюти.

Зміст господарської операції	Сума		Кореспондуючі рахунки	
	дол. США	грн	дебет	кредит

1	<p>Заява на купівлю іноземної валюти, платіжне доручення Перераховано у гривнях:</p> <p>- на купівлю доларів США $5000 \times 5,08 = 25400$ грн</p> <p>- на комісійну винагороду банку $(25400 \times 2) : 100 = 508,00$ грн</p> <p>- у Пенсійний фонд України $(25400 \times 1) : 100 = 254,00$ грн.</p> <p>Разом 26162 грн</p>		26162	333	311
2	<p>Виписка банку Зараховано на валютний рахунок придбану іноземну валюту $5000 \times 5,05 = 25250$ грн</p>	5000	25250	312	333
3	<p>Платіжне доручення Перераховано у гривнях комісійну винагороду банку 2% $5000 \times 5,08 \times 2\% = 508,00$ грн</p>		508,00	685	333
4	<p>Довідка бухгалтерії Відображено комісійну винагороду банку</p>	-	508,00	92	685
5	<p>Платіжне доручення Перераховано в гривнях 1% до Пенсійного фонду $5000 \times 5,08 \times 1\% = 254,00$</p>		254,00	651	333
6	<p>Довідка бухгалтерії Віднесено на витрати збір у Пенсійний фонд</p>		254,00	92	651
7	<p>Розрахунок бухгалтерії Відображено різницю між вартістю валюти за курсом міжбанківської валютної біржі та курсом НБУ на дату зарахування іноземної валюти на рахунок $(5,08 - 5,05) \times 5000 = 150,00$</p>		150,00	949	333

3.4. Облік продажу іноземної валюти

Продаж іноземної валюти можуть обумовлювати такі причини:

- обов'язковий продаж іноземної валюти, раніше придбаної на МВРУ і не використаної протягом п'яти банківських днів відповідно до цільового призначення;

- вільний продаж іноземної валюти за ініціативою підприємства для отримання коштів у національній валюті.

Не підлягають обов'язковому продажу кошти в іноземній валюті першої групи Класифікатора іноземних валют:

- валюта, яка надходить у вигляді кредитів, фінансової допомоги від уповноважених банків, кредитно-фінансових установ, нерезидентів, міжнародних фінансових організацій;

- суми надходжень в іноземній валюті, які повністю спрямовуються резидентами на погашення заборгованості по цих кредитах, позиках, фінансовій допомозі;

- кошти по залучених від нерезидентів кредитах, позиках, фінансовій допомозі, якщо на проведення таких операцій згідно з чинним законодавством України є гарантія Кабінету Міністрів України, індивідуальне свідоцтво НБУ;

- кошти, які переводяться на територію України з метою здійснення інвестицій;

- сума іноземної валюти, придбана на МВРУ через уповноважені банки або уповноважені кредитно-фінансові установи протягом терміну, установленого валютним законодавством України для розрахунків з нерезидентами;

- іноземна валюта, повернута нерезидентом через невиконання взаємних зобов'язань, за умови, що ці кошти не були придбані на МВРУ;

- суми, які надійшли на користь резидентів-посередників за договорами комісії, дорученнями, консигнаціями або на агентських угодах і підлягають перерахуванню резидентам або нерезидентам;

- суми іноземної валюти, які належать уповноваженим банкам і кредитно-фінансовим установам;

- депозити, розміщені резидентами в уповноважених банках і в уповноважених кредитно-фінансових установах (включаючи і відсотки, нараховані по них), а також інвестиції, здійснені резидентами за межами України, у разі їх повернення власнику;

- суми іноземної валюти, які надходять транспортним організаціям

(авіаційним, залізничним, автомобільним) та підприємствам зв'язку від експорту власних послуг та експлуатаційних витрат, направляються ними на експлуатаційні витрати, пов'язані з обслуговуванням їх транспортних засобів за межами України;

- суми іноземної валюти, які надходять безкоштовно у вигляді добровільних пожертвувань;

відсотки, нараховані на залишки коштів в іноземній валюті на рахунках резидентів-юридичних осіб.

Дохід від реалізації іноземної валюти на Міжбанківському валютному ринку обліковується за кредитом рахунка 711 "Дохід від реалізації іноземної валюти", а еквівалент цієї валюти за курсом НБУ відображається у складі витрат за дебетом рахунка 942 "Собівартість реалізованої іноземної валюти".

У таблиці 3.3 розглянуто приклад відображення операцій з продажу іноземної валюти. ТОВ "Слобожанське" прийняло рішення про продаж 5000 дол. США. Курс продажу склав 5,06 грн за 1 дол. США, курс НБУ на дату списання з валютного рахунка - 5,05 грн за 1 дол. США; на дату зарахування гривні - 5,08 грн за 1 дол. США; комісійна винагорода за договором з банком - 2% від суми угоди.

Таблиця 3.3 Журнал реєстрації господарських операцій з продажу іноземної валюти					
№	Зміст господарської операції	Сума		Кореспондуючі рахунки	
		дол. США	грн	дебет	кредит
1	Перераховано у гривнях валюта для продажу (по курсу НБУ на дату списання з валютного рахунка): $5000 \times 5,05 = 25250$ грн	5000	25250	334	312
2	Зараховано на поточний рахунок банку гривні, одержані від продажу валюти: $5000 \times 5,06 = 25300$ грн	-	25300	311	711

Відображено курсову різницю у зв'язку зі зміною курсу НБУ на дату фактичного продажу та із зарахуванням на поточний рахунок: (5,08 - 5,05) x 5000 =150 грн	-	150	334	714
Нараховано та сплачено комісійну винагороду банку: 25300 x 2% = 506 грн	-	506 506	942 685	685 311
Списано собівартість проданої валюти 5000 дол. x 5,08 = 25400,00	-	25400	942	334
Списано дохід від реалізації іноземної валюти на фінансові результати	-	25300	711	791
Списано на фінансовий результат позитивну курсову різницю	-	150	714	791
Списано на фінансовий результат собівартість реалізованої валюти	-	25906	791	942